

RADOSŁAW MĘDRZYCKI
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

WEWNĘTRZNA REGULACJA OCHRONY DANYCH OSOBOWYCH W KOŚCIELE KATOLICKIM W POLSCE NA TLE ART. 91 RODO

I

Wejście w życie Ogólnego rozporządzenia dotyczącego ochrony danych osobowych (RODO)¹ to istotny punkt zwrotny w zakresie ochrony danych osobowych obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej przynajmniej z kilku powodów. Po pierwsze pojawiają się przekształcone lub zupełnie nowe instytucje i środki ochrony danych osobowych, nieznane dotychczasowemu prawodawstwu unijnemu i krajowemu (np. współadministrator, prawo do bycia zapomnianym w sieci). Po drugie RODO stanowi po raz pierwszy próbę w zasadzie pełnej unifikacji przepisów dotyczących ochrony danych osobowych w UE a nie – jak dotychczas niezbyt udaną – harmonizację przepisami ustaw krajowych w oparciu o cele dyrektywy². Po trzecie, przepisy Rozporządzenia mają być dostosowane do wyzwań

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz. Urz. UE L 119/1; dalej jako: RODO lub Rozporządzenie.

² Tak np. A. KRASUSKI, *Ochrona danych osobowych na podstawie RODO*, Warszawa 2018, s. 17 i n.

i zagrożeń globalizacji i powszechnej cyfryzacji³ (np. zakres terytorialny zastosowania RODO) i tym samym wywierają globalny a nie tylko europejski wpływ na ochronę danych osobowych⁴. Po czwarte wreszcie Rozporządzenie ma być względnie trwałym aktem prawnym określającym na długie lata podejście Unii Europejskiej do ochrony danych osobowych a także ich swobodnego przepływu. RODO weszło w życie 24 maja 2016 roku, zaś jego przepisy mają zastosowanie od 25 maja 2018 roku.

Ta swoista nowoczesność podejścia prawodawcy unijnego do ochrony danych osobowych nakazuje zapytać o relację RODO do uregulowań prawnych ochrony danych osobowych Kościoła katolickiego w Polsce. Nie należy zapominać, że jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego w Polsce przetwarzają dane osobowe osób fizycznych. Ze swej natury część danych osobowych przetwarzanych przez Kościół katolicki będzie stanowiła kategorię danych wrażliwych (szczególną kategorię danych osobowych). Jednocześnie status Kościoła katolickiego w Polsce, szeroki zakres jego znaczącej działalności na wielu obszarach życia społecznego a także konieczność ochrony danych osobowych czynią z tej problematyki ważny społecznie problem rozważań prawnych.

Celem artykułu jest próba analizy wewnętrznych regulacji ochrony danych osobowych w Kościele katolickim w Polsce na tle obowiązków wynikających z RODO. Rozważania te mają zatem charakter wyjściowy do podejmowania szczegółowych badań prawnych dotyczących przetwarzania danych osobowych w Kościele katolickim. Badania służą próbie odpowiedzi na pytanie, czy w świetle art. 91 RODO Kościół katolicki w Polsce może stosować wewnętrzną regulację dotyczącą ochrony danych osobowych. Regulacja ta to Dekret ogólny

³ To one zresztą stanowiły między innymi przyczyny przyjęcia tej regulacji: O. LYNSEY, *The „Europeanisation” of Data Protection Law*, Cambridge Yearbook of European Legal Studies (2017), nr 19, s. 253.

⁴ M. GODDARD, *The UE General Data Protection Regulation (GDPR): European regulation that has a global impact*, International Journal of Market Research (2017), nr 6, s. 703.

w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim. Pytanie to – w związku z istniejącymi rozbieżnościami w doktrynie – jest nie tylko ważne z teoretycznego punktu widzenia, ale także jest istotne w związku z koniecznością ochrony praw osób fizycznych w związku z przetwarzaniem ich danych osobowych w Kościele katolickim w Polsce.

II

Analizę nowych regulacji o ochronie danych osobowych osób fizycznych rozpocząć należy od wskazania podstaw prawnych, które wpływają na działalność jednostek organizacyjnych Kościoła katolickiego w zakresie przetwarzania tych danych. Nie jest to prosty zabieg techniczny, lecz istotny problem teoretyczny i praktyczny.

Zagadnienie stosowania nowych przepisów o ochronie danych osobowych osób fizycznych w odniesieniu do Kościoła katolickiego w Polsce na tle RODO nie powinno nastroczać większych kłopotów. Zgodnie z art. 91 RODO: „1. Jeżeli w państwie członkowskim w momencie wejścia niniejszego rozporządzenia w życie kościoły i związki lub wspólnoty wyznaniowe stosują szczegółowe zasady ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem, zasady takie mogą być nadal stosowane, pod warunkiem że zostaną dostosowane do niniejszego rozporządzenia. 2. Kościoły i związki wyznaniowe, które stosują szczegółowe zasady zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu, podlegają nadzorowi niezależnego organu nadzorczego, który może być organem odrębnym, z zastrzeżeniem że spełnia warunki określone w rozdziale VI niniejszego rozporządzenia”.

Z przepisu tego wynikają następujące najważniejsze konsekwencje:

- a. jeżeli przed 24 maja 2016 roku (wejście w życie)⁵ kościół (związek lub wspólnota wyznaniowa) stosowała szczegółowe zasady

⁵ W literaturze podniesiono, że data wejścia w życie powinna zostać zastąpiona datą obowiązywania aktu, ze względu na brak możliwości dostosowania przepisów do wymogów RODO. Tak: P. LITWIŃSKI, P. BARTA, *Artykuł 91 Istniejące zasady ochrony danych obowiązujące kościoły i związki wyznaniowe*, w: *Rozporządzenie UE w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych*

- ochrony danych osobowych w związku z przetwarzaniem, może je stosować dalej, pod warunkiem, że będą one dostosowane do RODO;
- b. stosowanie szczegółowych zasad ochrony danych osobowych przez kościół (związek lub wspólnotę) pozwala na stworzenie odrębnego od państwowego organu nadzorczego (w zakresie przestrzegania prawa ochrony danych osobowych), pod warunkiem, że organ ten będzie spełniał warunki przewidziane dla organu państwowego (uregulowane w rozdziale VI RODO);
 - c. organy unijne uznają swoją kompetencję do nakładania obowiązków prawnych na kościoły (związki lub wspólnoty) w zakresie ochrony danych osobowych osób fizycznych.

Artykuł 91 RODO należy interpretować w świetle 165 motywu tego aktu, zgodnie z którym: „Niniejsze rozporządzenie nie narusza statusu przyznanego kościołom oraz związkom lub wspólnotom wyznaniowym na mocy prawa konstytucyjnego obowiązującego w państwach członkowskich i nie narusza tego statusu – jak uznano w art. 17 TFUE”.

Motywy mają charakter służący wykładni poszczególnych przepisów RODO lub doprecyzowujący rozumienie poszczególnych terminów występujących w przepisach tego aktu⁶. Oznacza to jednocześnie domniemanie, że przepisy są niesprzeczne z motywami.

Wskazany motyw odsyła m.in. do art. 17 TFUE, zgodnie z którym: „1. Unia szanuje status przyznany na mocy prawa krajowego kościołom i stowarzyszeniom lub wspólnotom religijnym w Państwach Członkowskich i nie narusza tego statusu. 2. Unia szanuje również status organizacji światopoglądowych i niewyznaniowych przyznany

osobowych i swobodnym przepływem takich danych. Komentarz, red. P. Litwiński, Warszawa 2018, Legalis.

⁶ K. MORAWSKA, *Rola oraz status prawny motywów preambuły ogólnego rozporządzenia o ochronie danych – klucz do wykładni przepisów nowego prawa unijnego*, w: *Ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych. Wybrane zagadnienia*, M. Kawecki, T. Osiej, Warszawa 2017.

im na mocy prawa krajowego. 3. Uznając tożsamość i szczególny wkład tych kościołów i organizacji, Unia prowadzi z nimi otwarty, przejrzysty i regularny dialog”. Przepis ten, jakkolwiek nie ma bezpośrednio skutecznego charakteru stanowi o istocie prawnej relacji Unia Europejska – kościół, w tym Kościół katolicki⁷. W odniesieniu do Kościoła katolickiego relację tę określa się jako poszanowanie przez organy Unii Europejskiej statusu tego kościoła, który został określony w prawie krajowym. Dopełnieniem tej relacji jest powinność prowadzenia dialogu UE z Kościołem katolickim o cechach otwartości, przejrzystości i regularności⁸.

Należy wyraźnie podkreślić, że kluczowe dla zrozumienia analizowanej relacji są pojęcia „szanuje status” i „nie narusza tego statusu”. W literaturze słusznie wskazuje się, że „szanowanie” oznacza brak możliwości wpływania na określone sprawy związane z zakresem szczegółowego normowania relacji państw członkowskich i Kościoła katolickiego (np. określenia tego, jakie jednostki organizacyjne kościoła będą osobami prawnymi lub definicji z tym związanych). Jednocześnie brak naruszania statusu nie oznacza, że prawo unijne w żaden sposób nie wpływa czy nie może wpływać na Kościół katolicki. „Jeśli status i wynikające z niego skutki prawne przyznane podmiotom wyznaniowym i organizacjom laickim w państwach członkowskich będą niezgodne z prawem unijnym, państwo członkowskie będzie musiało zadbać o zgodność z prawem unijnym, nawet pomimo braku kompetencji UE w zakresie prawa wyznaniowego”⁹. Tytułem przykładu – jeżeli władze kościelne lub wspólnoty religijnej (wg polskiej nomenklatury związku wyznaniowego) zmieniłyby swój obrządek lub ustanowiły nowe święto – uznane nawet przez przepisy krajowe państwa członkowskiego, działalność ta pozostaje poza wpływem prawodawstwa unijnego. Gdyby jednak wynikiem legislacyjnej

⁷ J. ŁOPATOWSKA-RYŃKOWSKA, *Komentarz do art. 17 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, w: *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz t. 1*, Art. 1-89, red. D. Miąsik, N. Póltorak, A. Wróbel, WKP 2012/Lex.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

działalności wspólnoty religijnej było naruszenie prawa unijnego trudno byłoby mówić o szanowaniu tego statusu. Relacja trójstronna Unia Europejska – państwo członkowskie – Kościół katolicki wymaga także tego, aby Kościół katolicki przestrzegał wiążącego dane państwa członkowskie prawa Unii Europejskiej. Oznacza to więc, że działalność Kościoła katolickiego powinna być zgodna z prawem unijnym tam gdzie działalność Kościoła katolickiego wkracza na grunt regulacji sektorowej¹⁰. W szczególności chodzić może o kwestie praw i obowiązków członków Kościoła katolickiego, którzy są jednocześnie obywatelami kraju członkowskiego.

Biorąc pod uwagę wyrażone powyżej uwagi, prawo unijne dla Kościoła katolickiego stanowi barierę dowolnego postępowania w każdej z rodzajów działalności (wyznaniowej czy sektorowej). Unia Europejska szanując status m.in. Kościoła katolickiego gwarantuje po prostu powstrzymanie się przed bezpośrednim wkraczaniem w sferę prawa wyznaniowego.

W motywie 165 RODO zadeklarowano, że ochrona danych osobowych uregulowana w RODO nie narusza statusu m.in. Kościoła katolickiego określonego w prawie państwa członkowskiego. Sformułowanie „nie narusza” należy interpretować w kontekście art. 17 TFUE i 91 ust. 1 *in fine*, jako powstrzymanie się prawodawcy unijnego od pozytywnej ingerencji w prawo wewnętrzne Kościoła katolickiego jednak z ustanowieniem barier prawnych dotyczących konieczności dostosowania swoich własnych szczegółowych zasad ochrony danych osobowych w związku z przetwarzaniem do prawa unijnego (RODO). Wydaje się, że u podstaw takiego rozwiązania stoi napięcie wywołane z jednej strony potrzebą poszanowania odrębności Kościoła katolickiego (i innych kościołów i związków wyznaniowych) z drugiej jednak koniecznością uwzględnienia sektorowego charakteru regulacji dotyczącej ochrony danych osobowych osób fizycznych, jednocześnie obywateli państw członkowskich. Obywatele ci występują bowiem w różnych rolach, zarówno jako wyznawcy określonej wiary i uczestnicy życia religijnego w ramach kościoła (wspólnoty), jak i obywatele

¹⁰ Tamże.

państwa członkowskiego chronieni w zakresie przetwarzania danych osobowych prawem krajowym i unijnym.

III

Przechodząc do treści art. 91 RODO należy zauważyć, że RODO jest pierwszym aktem prawnym w historii odnoszącym się wprost do kwestii zasad przetwarzania danych osobowych w Kościele katolickim¹¹.

RODO, będąc rozporządzeniem unijnym stało się częścią, obowiązującego w Polsce porządku prawnego bez potrzeby jego implementacji do krajowego systemu prawnego. Natura tego aktu jest taka, że w taki sam sposób obowiązuje on w całości organy (instytucje UE), organy państw członkowskich, osoby fizyczne i prawne w tych państwach¹².

Zgodnie z przepisem art. 91 ust. 1 RODO możliwość stosowania przez Kościół katolicki w Polsce swoich własnych, szczegółowych rozwiązań dotyczących ochrony danych osobowych w związku z przetwarzaniem jest związana z koniecznością ich stosowania w chwili wejścia w życie RODO. Oznacza to, że 24 maja 2016 roku powinny być stosowane w Polsce specjalne przepisy („szczegółowe zasady ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem”), aby z dniem stosowania RODO (tj. od 25 maja 2018 roku) móc powoływać się na te szczegółowe regulacje, oczywiście pod warunkiem ich dostosowania do prawa unijnego (RODO).

W chwili wejścia w życie Rozporządzenia aktem (poza przepisami krajowymi¹³ i Prawem kanonicznym) odnoszącym się do ochrony danych osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych w Kościele

¹¹ N. ZAWADZKA, *Komentarz do art.91 rozporządzenia nr 2016/679 w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)*, w: RODO. Ogólne rozporządzenie o ochronie danych. Komentarz, red. E. Bielak-Jomaa, D. Lubasz, WKP 2018/Lex.

¹² J. ZIMMERMANN, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2016.

¹³ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 922 z późn. zm.

katolickim była „Instrukcja dotycząca ochrony danych osobowych w działalności Kościoła katolickiego w Polsce”, podpisana 23 września 2009 roku przez GİODO i Sekretarza Generalnego KEP.

Charakter tej Instrukcji stał się przedmiotem rozważań w doktrynie. Według Artura Mezglewskiego Instrukcja ma charakter „swego rodzaju porozumienia zawartego pomiędzy Episkopatem Polski a organem ochrony danych osobowych i jest wiążąca – co najwyżej dla stron tego porozumienia. Jest też swego rodzaju wykładnią przepisów Ustawy o ochronie danych osobowych z tym, że trzeba dodać, wykładnią ustaloną przez organ ochrony danych osobowych, która została zaakceptowana przez Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski. Instrukcja nie ma zatem charakteru wiążącego ani w państwowym, ani kanonicznym porządku prawnym”¹⁴. Ostatecznie autor formułuje wniosek, iż Instrukcja stanowi interpretację obowiązujących przepisów i w konsekwencji podporządkowuje wewnątrzkościelne przetwarzanie danych osobowych regulacji krajowej (Ustawie o ochronie danych osobowych)¹⁵. Autor podkreśla, że Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski nie ma uprawnień prawotwórczych. Dodatkowo autor wskazuje, że jako podstawy prawnej Instrukcji nie wskazano kanonu 455 Kodeksu prawa kanonicznego, lecz przepisy ustaw krajowych, co oznacza, że akt ten nie stanowi prawa wewnętrznego Kościoła katolickiego w Polsce.

Podobnie uważa Natalia Zawadzka podnosząc, że dotychczasowe przepisy dotyczące ochrony danych osobowych mają charakter fragmentaryczny zaś Instrukcji należy przypisać walor edukacyjny a nie prawotwórczy. W konsekwencji obowiązująca Instrukcja jako podstawowy instrument dotyczący ochrony danych osobowych w Kościele katolickim w Polsce nie mogła być uznana za alternatywną formę ochrony danych osobowych względem obowiązujących wtedy

¹⁴ A. MEZGLEWSKI, *Perspektywa i zakres implementacji nowych przepisów Unii Europejskiej dotyczących przetwarzania danych osobowych przez związki wyznaniowe*, w: *Ochrona danych osobowych w Kościele*, red. S. Dziekoński, P. Drobek, Warszawa 2016, s. 44.

¹⁵ Tamże, s. 45-46.

przepisów. Autorka stwierdza ponadto, że: „W konsekwencji kościoły oraz związki i wspólnoty wyznaniowe w Polsce – przy poszanowaniu ich autonomii – powinny bezpośrednio stosować przepisy rozporządzenia 2016/679 [RODO – dopisek RM]. Będą one zobowiązane przestrzegać obowiązków nałożonych na administratorów zarówno w stosunku do danych swoich członków, jak i osób trzecich”.

Wypada jednak zadać pytanie, czy rzeczywiście formalny charakter Instrukcji przesądza o braku możliwości ustanowienia w Kościele katolickim w Polsce regulacji szczegółowej dotyczącej ochrony danych osobowych w związku z ich przetwarzaniem (w związku z art. 91 RODO). W tym celu, analizy wymaga sama – nieobowiązująca już Instrukcja – wraz z innymi przepisami dotyczącymi ochrony danych osobowych w Kościele.

Analiza Instrukcji dowodzi, iż jej postanowienia mają głównie charakter zwrotów instrukcyjnych i komentarzy. Pokazują to przykładowe sformułowania: „Należy pamiętać, iż rodzaj zabezpieczeń powinien być dostosowany do rodzaju zagrożeń i kategorii przetwarzanych danych. Zachowanie należytej staranności w procesie zabezpieczenia danych może przejawiać się przykładowo w wyeliminowaniu przypadków umieszczania dokumentów w miejscach ogólnie dostępnych lub w otwartych szafach” czy „Ustawa zawiera przepisy karne przewidujące za zaniedbania w zakresie materii regulowanej ustawą karę grzywny, karę ograniczenia wolności oraz karę pozbawienia wolności w zależności od wagi przestępstwa”. „Dla zachowania bezpieczeństwa, przy użytkowaniu np. Internetu należy przestrzegać kilku podstawowych zasad, a w szczególności: nie należy otwierać załączników (plików) do korespondencji elektronicznej nadesłanej przez nieznanego nadawcę” (itp.).

Z punktu widzenia RODO należy zastanowić się, czy zwroty zawarte w Instrukcji można uznać za „szczegółowe zasady ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem”. Pojęcie szczególowości można rozumieć relacyjnie w odniesieniu do zasad czy przepisów ogólnych, a więc innych niż wyjęte przed nawias całej regulacji, ewentualnie jako doprecyzowujące zasady ogólne. Tak czy inaczej istnienie przepisów szczegółowych w odniesieniu do ogólnych zakłada ich

merytoryczny charakter i odmienną treść względem zasad (przepisów) ogólnych. Z kolei pod pojęciem przetwarzania rozumie się wg RODO „operację lub zestaw operacji wykonywanych na danych osobowych lub zestawach danych osobowych w sposób zautomatyzowany lub niezautomatyzowany, taką jak zbieranie, utrwalanie, organizowanie, porządkowanie, przechowywanie, adaptowanie lub modyfikowanie, pobieranie, przeglądanie, wykorzystywanie, ujawnianie poprzez przesłanie, rozpowszechnianie lub innego rodzaju udostępnianie, dopasowywanie lub łączenie, ograniczanie, usuwanie lub niszczenie”.

Już sam wstęp do Instrukcji wskazuje na cel jej powstania. „Instrukcja została opracowana przez Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych oraz Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski — w związku z wątpliwościami dotyczącymi stosowania ustawy o ochronie danych osobowych w odniesieniu do danych osobowych przetwarzanych na potrzeby Kościoła Katolickiego w Polsce”. Ze wstępu nie wynika, aby merytoryczna treść instrukcji miała odpowiadać pojęciu „zasad szczególnych ochrony danych osobowych”.

Sformułowania instrukcji można pogrupować następująco. Istnieje określona grupa wyrażen wprost nawiązujących lub powtarzających sformułowania Ustawy o ochronie danych osobowych. Będą to części Instrukcji zatytułowane: „Dane osobowe”, „Zbiór danych”, „Przetwarzanie danych”, „Obowiązek rejestracji danych zbiorów danych”, „Obowiązki administratora danych wynikające z ustawy o ochronie danych osobowych”.

Kolejną grupą sformułowań stanowią (związane z poprzednią grupą) komentarze do obowiązującej regulacji, np. „Zbiory danych osobowych przetwarzane przez Kościół Katolicki, o ile dotyczą członków Kościoła i są wykorzystywane wyłącznie na potrzeby Kościoła, np.: kartoteka parafialna — nie podlegają obowiązkowi zgłoszenia zbioru danych do rejestracji Generalnemu Inspektorowi Ochrony Danych Osobowych (art. 43 ust. 1 pkt 3 ustawy o ochronie danych osobowych)”. Komentarze takie znajdziemy w tytułach: „Zbiory danych”, „Przetwarzanie danych”, „Obowiązek rejestracji zbiorów danych. Obowiązki administratora danych wynikające z ustawy o ochronie

danych osobowych”. W Instrukcji znajdują się także komentarze wyrażające opis sytuacji ogólnej a tym samym nie nawiązujące wprost do konkretnego przepisu ustawy o ochronie danych osobowych, jak np. „Liczne ograniczenia możliwości ingerencji Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych w sferę danych zbieranych w ramach Kościoła Katolickiego nie oznacza zwolnienia ze staranności w zabezpieczaniu zbieranych danych przed dostępem do nich osób nieuprawnionych, swobody w rozpowszechnianiu, bądź przekazywaniu zebranych danych innym instytucjom lub osobom. Jakkolwiek bowiem Kościół ma prawo przetwarzać dane osobowe dla realizacji swojej działalności statutowej, to przetwarzanie tych danych powinno się odbywać z poszanowaniem godności jednostki. Ustawa zawiera przepisy karne przewidujące za zaniedbania w zakresie materii regulowanej ustawą karę grzywny, karę ograniczenia wolności oraz karę pozbawienia wolności w zależności od wagi przestępstwa”.

Kolejną grupą sformułowań są podstawy prawne ochrony danych osobowych wynikających z prawa krajowego i kościelnego („Podstawa prawna”, „Obowiązki administratora danych wynikające z Kodeksu Prawa Kanonicznego”).

Ostatnią z grup wyrażeń są zalecenia („Opracowanie instrukcji na użytek własnego podmiotu”) i powinności („Zabezpieczenie danych przetwarzanych w sposób tradycyjny i w systemach informatycznych”, „Informacje dotyczące bezpiecznego korzystania z Internetu”).

Właściwie tylko ta ostatnia grupa stanowi odrębność treściową względem obowiązujących ówczesnie przepisów i można traktować wskazane w niej sformułowania jako spełniające kryterium „zasad szczególnych ochrony danych osobowych”. W takim ujęciu byłyby one uszczegółowieniem środków technicznych i organizacyjnych jakie należało wprowadzić na podstawie art. 36 Ustawy o ochronie danych osobowych a także *sui generis* uzupełnieniem rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentacji przetwarzania danych osobowych oraz warunków technicznych i organizacyjnych, jakim powinny odpowiadać urządzenia i systemy informatyczne służące do

przetwarzania danych osobowych¹⁶ (wydanego na podstawie art. 39a ustawy o ochronie danych osobowych). Z drugiej strony – jakkolwiek trudno odmówić wskazanym zasadom cechy szczególowości – to dotyczą one wyłącznie kwestii techniczno-organizacyjnych ochrony danych osobowych.

Swego rodzaju odrębnością względem treści Ustawy o ochronie danych osobowych jest również aksjologiczna podstawa przetwarzania danych osobowych wyrażona słowami: „Jakkolwiek bowiem Kościół ma prawo przetwarzać dane osobowe dla realizacji swojej działalności statutowej, to przetwarzanie tych danych powinno się odbywać z poszanowaniem godności jednostki”.

Należy zatem stwierdzić, że w chwili wejścia w życie RODO (24 maja 2016 r.) istniała w Polsce kościelna Instrukcja w niewielkim tylko stopniu regulująca szczegółowe zasady dotyczące ochrony danych osobowych w związku z przetwarzaniem. Jak wskazano wcześniej – formalnie – był to akt wiążący wyłącznie strony tego porozumienia, jednak materialnie wydaje się, że należy uznawać go za rodzaj dokumentu wyrażającego istotne dla Kościoła procedury ochrony danych osobowych. Oznacza to zatem, że o ile w warstwie merytorycznej w chwili wejścia w życie istniały w Kościele (w wąskim zakresie) szczegółowe zasady ochrony danych osobowych w związku z przetwarzaniem, to mogą powstawać wątpliwości co do formalnego charakteru danego aktu.

Należy jednak wyraźnie podkreślić, że nie wyklucza to jednak jeszcze braku możliwości wprowadzenia przez Kościół katolicki w Polsce wewnętrznej regulacji poświęconej ochronie danych osobowych. Artykuł 91 ust. 1 RODO posługuje się zwrotem „stosować” (*apply*) a nie „mieć” czy „posiadać”, a więc nawiązano raczej do praktyki postępowania, niż elementów formalnych.

W mojej opinii zwrot „stosować” pozwala na przyjęcie tezy, że (niezależnie od wątpliwości co do formalnego charakteru Instrukcji), jeżeli porozumienie to było powszechnie stosowane w Kościele katolickim i spełnia warunki materialne wyrażające się w słowach

¹⁶ Dz. U. z 2004 r. Nr 100, poz. 1024.

„szczegółowe zasady ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem” to realizuje tym samym hipotezę normy art. 91 ust. 1 RODO, a tym samym pozwala także na zastosowanie obok dyspozycji wynikającej z art. 91 ust. 1 RODO dyspozycję wynikającą z normy wywodzonej z art. 91 ust. 2 RODO (powołanie kościelnego inspektora ochrony danych osobowych).

Argument o stosowaniu w chwili wejścia w życie RODO „szczegółowych zasad ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem” wzmacnia także to, że oprócz – jak wskazano wyżej – określonych w Instrukcji szczegółowych zasad ochrony danych osobowych istniały (i istnieją) w Kościele katolickim także zasady szczegółowe wynikające z Kodeksu Prawa Kanonicznego. W ich przypadku nie może być wątpliwości, że należy kwalifikować je jako szczegółowe zasady ochrony danych osobowych zarówno pod względem formalnym jak i materialnym. To one wespół z przepisami Instrukcji oraz ustawy o ochronie danych osobowych wyznaczały sposób ochrony danych osobowych w Kościele katolickim w Polsce¹⁷. Przepisy te zostały zresztą wskazane również w Instrukcji. Wymienia się tu kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego: 486-490. Dotyczą one do zabezpieczenia miejsca archiwum. Instrukcję, która odnosi się głównie do zabezpieczenia danych przetwarzanych w systemach informatycznych należało zatem traktować jako „uzupełnienie” przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego¹⁸.

Przyjęcie powyższej argumentacji pozwala na możliwość stosowania art. 91 ust. 1 RODO, a więc przyjęcie w Kościele Katolickim w Polsce swoich własnych zasad ochrony danych osobowych oczywiście pod warunkiem dostosowania ich do prawa unijnego.

Przyjęcie jednak poglądu przeciwnego, iż Kościół katolicki nie stosował w chwili wejścia w życie szczegółowych zasad ochrony danych osobowych w związku z przetwarzaniem danych (wynikające np. z formalnego charakteru Instrukcji, zarzutów co do

¹⁷ M. CZELNY, *Ochrona danych osobowych w działalności Kościoła katolickiego w Polsce*, Studia z Prawa wyznaniowego (2011), nr 14, s. 267.

¹⁸ Tamże, s. 264.

fragmentaryczności rozwiązań kościelnych itp.) nakazuje stwierdzić, iż Kościół katolicki w Polsce nie powinien stosować własnych rozwiązań w zakresie ochrony danych osobowych. W świetle powyższych argumentów należy jednak odrzucić taką interpretację.

Ostatecznie, w wyniku dostosowania do prawa unijnego zasad ochrony danych osobowych w związku z ich przetwarzaniem Konferencja Episkopatu Polski wydała 13 marca 2018 roku Dekret ogólny w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim. Po uzyskaniu *recognitio* Stolicy Apostolskiej Dekret ten został promulgowany 30 kwietnia 2018 r. i tego dnia wszedł w życie.

Dekret liczy 44 artykuły, podzielone na siedem rozdziałów. W odróżnieniu od Instrukcji w Dekrecie jako podstawę prawną jego wydania powołano kanon 455 Kodeksu prawa kanonicznego. Jako przedmiot regulacji wskazano określenie szczegółowych zasad ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim w Polsce (art. 1). Dekret znajduje natomiast zastosowanie wyłącznie do publicznych kościelnych osób prawnych (art. 4).

Jak podkreślono na początku, rozważania szczegółowe dotyczące Dekretu nie stanowią przedmiotu artykułu, jednak trudno nie skonstatować, że jego treść jest w znacznym stopniu zbliżona do RODO, choć mogą powstać wątpliwości interpretacyjne związane np. z relacją kompetencji inspektora państwowego i kościelnego. Kościół katolicki w Polsce jak wiadomo skorzystał z możliwości ustanowienia własnego inspektora ochrony danych osobowych. Problemy te staną się zapewne przedmiotem rozważań doktryny. Bardzo duży wkład w poznanie przepisów dotyczących ochrony danych osobowych w Kościele katolickim miały też np. Podyplomowe Studia Ochrony Danych Osobowych w Kościele prowadzone w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie¹⁹.

¹⁹ <http://www.odok.uksw.edu.pl>

W tym miejscu należy jednak wskazać na bardzo ważny problem możliwości skutecznego²⁰ sprawowania urzędu przez kościelnego inspektora. To szerszy problem zabezpieczenia praw człowieka przez organizację. Z punktu widzenia prawoadministracyjnego nie ma wątpliwości, że szeroki zakres zadań i kompetencji jakie z mocy Dekretu otrzymał inspektor kościelny a także liczna grupa podmiotów kościelnych jakie ma nadzorować inspektor, wymagają ustanowienia sprawnego aparatu administracyjnego (urzędu). Jego brak spowoduje olbrzymie kłopoty w realizacji jego zadań i kompetencji. Bez sprawnego aparatu organizacyjnego organu trudno zatem mówić o realizacji postulatu racjonalnej administracji²¹ a w konsekwencji o skutecznym zabezpieczeniu praw człowieka.

IV

RODO stanowi współcześnie jeden z istotniejszych aktów prawnych Unii Europejskiej wyznaczający nowe standardy ochrony danych osobowych związanych z ich przetwarzaniem. Jego funkcjonowanie pokaże wkrótce na ile przyjęte rozwiązania są celowe oraz czy akt ten będzie stanowił solidny fundament ochrony danych osobowych obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej.

Nie można przy tym zapominać, że mieszkańcy Unii bywają jednocześnie członkami kościołów i wspólnot wyznaniowych a te są administratorami i przetwarzającymi ich dane osobowe w tym dane sensytywne. W związku z tym kwestia wyboru odpowiedniej regulacji, która ma zapewnić istotnie wysoki standard ochrony danych osobowych a jednocześnie pozwala na zachowanie formalnych odrębności stanowienia prawa przez kościoły i związki wyznaniowe stanowi doniosły problem teoretyczny, praktyczny jak i ważki problem społeczny. Dotyczy bowiem nie tylko samej ochrony danych

²⁰ O skuteczności por. np. G. SZPOR, *Idee i pojęcia*, Warszawa 2016, s. 184 i n. i cytowaną tam literaturę.

²¹ I. LIPOWICZ, *Kilka uwag w kwestii racjonalności w prawie administracyjnym*, w: *Racjonalny ustawodawca. Racjonalna administracja*, red. D.R. Kijowski, A. Mi-ruć, A. Budnik, Białystok 2016, s. 72.

osobowych, ale szerzej prawa do prywatności, dotykając tym samym doniosłej kwestii podstawowych praw człowieka.

W artykule poruszono zagadnienia dotyczące relacji między art. 91 RODO a wewnętrzną regulacją zasad ochrony danych osobowych w związku z ich przetwarzaniem przyjętą w Kościele katolickim w Polsce.

Z analizy wynika, że zasady ochrony danych osobowych w związku z ich przetwarzaniem, przed wejściem w życie RODO były fragmentaryczne. Konfrontując jednak treść art. 91 RODO z obowiązującymi wówczas rozwiązaniami można dostarczyć argumentów i poprzeć stanowisko za zgodnością formalnoprawną obowiązującego obecnie Dekretu z RODO. Stwierdzenie to staje się punktem wyjścia dla prowadzenia dalszych rozważań nad zgodnością Dekretu z przepisami Rozporządzenia.

Szczególnego podkreślenia wymaga, że w kontekście objęcia prawa do ochrony danych osobowych regulacją unijną, mechanizm art. 91 RODO należy traktować jako swoiście rozumianą ekspektatywę. Nie ma wątpliwości, że podmioty kościelne muszą aktywnie realizować zgodny z prawem unijnym Dekret, w przeciwnym razie narażają się paradoksalnie na zarzut niestosowania prawa unijnego. Wejście w życie dekretu stanowi więc tylko pierwszy etap w zakresie realizacji prawa ochrony danych osobowych w Kościele katolickim w Polsce. Podobnie należy traktować powołanie kościelnego organu nadzoru. Musi być on wyposażony w aparat organizacyjny (urząd) pozwalający na skuteczną realizację zadań i kompetencji.

The internal regulation of personal data protection in the Catholic Church in Poland under Article 91 GDPR (General Data Protection Regulation)

This paper concerns an important issue of personal data protection in the Catholic Church in Poland. The situation regarding the protection of personal data has changed considerably following the entry into force of an EU regulation called the General Data Protection Regulation.

The General Data Protection Regulation sets a new standard for the protection of personal data. It is much more difficult to comply with than hitherto existing regulations based on an EU directive. This act also applies to churches and religious associations throughout Europe.

The General Data Protection Regulation contains the provisions of Article 91, according to which: “Where in a Member State, churches and religious associations or communities apply, at the time of entry into force of this Regulation, comprehensive rules relating to the protection of natural persons with regard to processing, such rules may continue to apply, provided that they are brought into line with this Regulation”. Moreover “Churches and religious associations which apply comprehensive rules in accordance with paragraph 1 of this Article shall be subject to the supervision of an independent supervisory authority, which may be specific, provided that it fulfils the conditions laid down in Chapter VI of this Regulation”.

In this article, the author considers the issue of application by the Catholic Church in Poland, at the time of entry into force of this Regulation, of comprehensive rules relating to the protection of natural persons with regard to processing. The assumption that the Catholic Church in Poland applied it makes it legal to introduce a special Church decree on the protection of personal data from 2018.

The author proves that the Catholic Church in Poland – despite many controversies – applied in the time of entry into force of this Regulation, comprehensive rules relating to the protection of natural persons with regard to processing.

SŁOWA KLUCZOWE: RODO; ochrona danych osobowych; Kościół katolicki w Polsce

KEYWORDS: GDPR; protection of personal data; the Catholic Church in Poland

NOTA O AUTORZE:

DR RADOŚLAW MĘDRZYCKI – adiunkt w Katedrze Prawa Administracyjnego i Samorządu Terytorialnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W 2018 roku został powołany w skład Komisji Ekspertów Rzecznika Praw Obywatelskich ds. Bezdomności.